

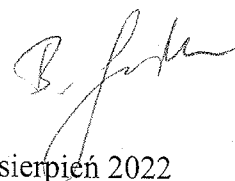
Biuro Rady Awansów Naukowych

Wpływ 04 -10- 2022

Załącznik 154/2022 JQ

dr hab. Jolanta Perek-Białas, prof. UJ

Instytut Socjologii Uniwersytet Jagielloński
Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych UJ
Instytut Statystyki i Demografii Kolegium Analiz Ekonomicznych,
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Kraków, lipiec-sierpień 2022

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr HALINY NADOBNIK pt. „The Implementation of social activity idea for older people. The local aging policy in the city of Poznan” (Implementacja idei społecznej aktywności osób starszych. Lokalna polityka wobec starzenia się w mieście Poznań) napisana pod kierunkiem dr. hab. Macieja Ławrynowicza, prof. UEP

Recenzowana praca napisana w jęz. angielskim liczy dokładnie 247 stron, składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz spisu literatury (276 pozycji). Oprócz pracy w jęz. angielskim został przygotowany także tzw. autoreferat w jęz. polskim.

Na początku chciałabym podkreślić, że bardzo cieszy, że tematyka dotycząca polityk starzenia (*ageing policy*) znajduje zainteresowanie wśród polskich badaczy/badaczek i doktorantka wybrała te zagadnienia do rozważań w swojej pracy na stopień. Praca napisana w jęz. angielskim daje możliwość promocji wyników poza polskie środowisko zajmujące się tą tematyką. Jednak muszę na początku przyznać, że zapoznanie się z angielską wersją doktoratu było w wielu fragmentach dużym wyzwaniem, aby dobrze i klarownie zrozumieć wywody autorki pracy bez zbędnych i dodatkowych niepotrzebnych - według mnie - sformułowań. Czasem praca miejscami była przytłaczająca w odbiorze. Niewątpliwie część skrótowna doktoratu w jęz. polskim została bardzo dobrze i ciekawie, syntetycznie opracowana. Są w niej jasno sformułowane myśli i prezentacje, które przekonują, że zarówno wybór problematyki, cele, pytania jak i hipotezy miały swoje uzasadnienie, zostały logicznie uporządkowane w kolejnych rozdziałach, opisane i skomentowane, wskazane zostało dokładnie jaka jest oryginalność tych wyników.

Uwagi natury ogólnej poczynione na początku nie zmieniają mojej pozytywnej opinii o pracy, w której dostrzegam wiele kwestii, które bym chciała wykazać w argumentacji za przyjęciem

pracy do dalszej obrony. W swojej recenzji chciałabym podkreślić te elementy, które stanowią o atutach pracy doktorskiej, ale także wspomnieć o kwestiach, które mogłyby zostać inaczej przygotowane/opracowane. W dalszej kolejności omawiając szczegółowo zawartość pracy wskażę te zagadnienia, które będą krytyczne, może dyskusyjne, pojawią się też pytania. Zakładam, że w czasie obrony publicznej będzie można usłyszeć odpowiedzi doktorantki jak i sugestie dotyczące zmian, jeśli będą plany wydawnicze związane z tą pracą.

Zanim przejdę do tych szczegółów chciałabym też stwierdzić, że praca od początku do końca przekonuje, że autorka jest ekspertką w obszarze, który omawia i prezentuje w doktoracie. W sposób właściwy udowodniła, że temat polityk wobec starzenia (*ageing studies*) zarówno w warstwie teoretycznej (teorie, podejścia i paradygmaty) jak i empirycznej (w oparciu o badania jakościowe) jest jej bardzo dobrze znany, analizowany i przedstawiony z odwołaniem do aktualnych pozycji z literatury polskiej i światowej. Liczę, że jeśli nie uda się z przygotowaniem na podstawie pracy ze zwartą, uporządkowaną i rozwiniętą monografią, to autorka powinna odważnie spróbować z publikacją przynajmniej jednego artykułu w czasopiśmie z tej tematyki z wysokim impact factorem. W pracy przywołana została co prawda tylko jedna publikacja doktorantki, w której była główną i pierwszą autorką (tj. Nadobnik i inni, 2021, *Journal of Ageing Studies*), ale w bardzo dobrym – dla osób znających się na tej tematyce - czasopiśmie naukowym, co pozwala założyć, że to jest dopiero początek kolejnych udanych publikacji, które zapewne są w jej planach.

Wprowadzenie w bardzo szczegółowy sposób pokazuje kontekst badania i co było inspiracją do jej napisania. Wyraźnie widać – i słusznie – wpływ prac m.in. Błędowski, 2016, Urbaniak, 2018. Można polemizować czy tylko wskazane przyczyny przeniesienia odpowiedzialności na wprowadzenie określonych polityk na niższy poziom zarządzania (lokalny) wynika tylko z tych dwóch podanych, tj. kryzysu ekonomicznego i cięć w wydatkach socjalnych. Nie wskazano też czy cięcia są na poziomie krajowym, czy lokalnym. Nie wszystkie te przyczyny nastąpiły w ostatnich latach. Jak w takim razie dostarczanie usług w sąsiedztwie oraz wspieranie aktywności społecznej może mieć znaczenie w kontekście kryzysów czy ograniczeń wydatków publicznych? Na pewno więcej jest przyczyn i wybór tych dwóch nie był jasny i bardziej szczegółowo uzasadniony. Sam problem w postaci zdania oznajmującego neutralnego w swoim zapisie nie wskazuje, że chodziło bardziej – według mnie - o ustalenie uwarunkowań czy konieczności (lub ich/jej braku) dla implementacji idei aktywności społecznej starszych osób w polityce miejskiej. Problem badawczy bym widziała jako właśnie brak wystarczającego (skoordynowanego) rozpoznania tego zagadnienia w polityce miejskiej

lub niedostateczne wykorzystanie potencjału miasta do jego skutecznej implementacji (Poznań jest przykładem miasta, które można traktować jako uniwersalny przykład, ale też ze swoją specyfiką). Dlatego też dwa pytania badawcze z podpytaniami już lepiej precyzują co było kluczowe w pracy, tj. jaka była idea (myśl i motywacja) dla wdrażania polityk aktywności społecznej osób starszych w Poznaniu i jak została wprowadzona w praktyce, tym samym czy i w jakim zakresie można zidentyfikować politykę wobec starości w Poznaniu.

Cele pracy zostały odpowiednio sformułowane, z tym, że niektóre trudno było ocenić jak będą osiągnięte (np. strona 6 – 2.2. „*Trace ontologies and scales ...*). Generalnie we wprowadzeniu od razu wskazano na dwie główne ramy teoretyczne wykorzystywane w pracy:

- teorię aktor-sieć (*actor-network theory*)
- globalizację (*glocalisation concept*), co można uznać za uzasadnione.

Pozostała część wprowadzenia w bardzo skrótowy, ale konkretny sposób wprowadza w tematykę badań i sposób ich analizy, opisując poszczególne części pracy.

Rozdział 1

Dlatego nie bardzo można zrozumieć, że w rozdziale 1 pojawia się ten sam schemat koncepcji co wcześniej. Można było z tego zrezygnować w jednym lub drugim miejscu tylko zaprezentować, aby nie powtarzać (co niestety ma miejsce w pracy) zagadnień już opisanych. Można było też pominąć szeroki opis wielodyscyplinowego podejścia w gerontologii, który dla ekspertów jest znany i nie było potrzeby, aby Autorka musiała tak szeroko to prezentować. Kluczowe jest pokazanie jak tzw. polityka miejska w zakresie starzenia (*urban ageing*) wpisuje się w rozwiązanie problemu badawczego doktorantki i co jest bezpośrednim wkładem doktorantki. Prezentując tak wiele kwestii rozmyło się to co było najciekawsze, wykazanie, że takie badania – w taki pogłębiony sposób i z takiej perspektywy teoretycznej – zostały dla polskiego miasta po raz pierwszy przeprowadzone. Przyjęcie podejścia dyskursywnego instytucjonalizmu (*discursive institutionalism*) też jest odpowiednim wyborem.

Przegląd teorii został zrobiony adekwatnie i decyzja o *critical paradigm* w podejściu badawczym została zaprezentowana przekonująco (tutaj pozostałe koncepcje mogły być jeszcze bardziej syntetycznie przedstawione). Z kolei zdecydowanie za krótko aspekt aktywności społecznej w politykach wobec starości został opisany (tutaj była większa możliwość wykazania jak w teoriach ten rodzaj aktywności jest uwzględniany, I.1.2, str. 24).

Część dot. przeglądu polityk w polskiej literaturze (2.1) nie jest jasno powiązana z politykami na poziomie legislacyjnym (np. *life-cycle policy*, ale i *active ageing*). Ten fragment istotny dla wskazania, gdzie w tych politykach występuje aktywność społeczna nie został wystarczająco ukazany (np. w ramach aktywnego starzenia, nie tylko produktywny aspekt ma znaczenie). Tym samym uświadomił ten podrozdział, że zdefiniowanie aktywności społecznej w pracy nie jest precyzyjne (m.in. na stronie 42 pojawia się ujęcie, które przyjmuję jest Autorki), co operacyjnie by bardzo pomogło w dalszej empirycznej części. W dalszej kolejności część 2.2 miała wskazywać na kontekst lokalny, ale wcześniejsze też były powiązane z „lokalnością”, a więc w tym rozdziale są odwołania np. do Założeń Długookresowej Polityki Senioralnej na lata 2014-2020 co nie jest połączone bezpośrednio z perspektywą badawczą w pracy. Logiczniej byłoby zacząć od *urban studies*, aby przejść do *urban ageing* (jako elementu całości studiów dot. miasta). Na uwagę zasługuje odwoływanie się do klasyków akceptowanych przez przedstawicieli różnych dyscyplin (socjologii miasta, geografów). Tą częścią, która jest najciekawsza z punktu widzenia celu pracy to część 3.2 (*Ageing in cities...*) z Tabelą 2, w której zadano kluczowe pytania i co już jest wiadome na podstawie literatury międzynarodowej. Uzasadnione było więc sprawdzenie na ile w Poznaniu te wyniki się potwierdzą, ale to by wykraczało poza zakres prac badawczych. Mimo to niektóre z nich można było wykazać jako istotne do weryfikacji (np. wsparcie lokalnych społeczności i dostępność odpowiednich usług społecznych i zdrowotnych (str. 41)). Dlatego doceniam podsumowanie w Tabeli 3 istotne dla badań (sam wybór ograniczający może być dyskutowany, bo też mamy w Polsce badania wskazujące na poziomie miast na aspekty kontekstowe zebrane w tabeli). Ta część jednak została zbyt rozbudowana o wątki, które są ważne, ale zakłóciły lub spowodowały utratę utrzymania uwagi na głównych celach realizacji badań (np. nierówności mogą być przyczyną jak i mogą być wynikiem – braku aktywności). O ile ta część była uzasadniona (mimo możliwości lepszego jej ułożenia) to pokazanie perspektyw badawczych w polityce społecznej (część 1.2.1, str. 53) już nie musiało być tak rozbudowane, jedynie dyskursywny instytucjonalizm i jego znaczenie dla kreowania idei dla tworzenia określonych polityk interesujących dla doktorantki mógł być opisany. Niewątpliwie, mimo to należy przyznać, że Autorka wykazała się dużą wiedzą w tym zakresie i ze szczegółami porównywała i prezentowała zagadnienia (np. Scheme 6, str. 66) i po raz trzeci w pracy pojawia się znany już schemat badań (str. 68) z celami.

Rozdział 2

W rozdziale 2 przedstawiono szczegółowo dwie koncepcje, które były podstawą do przygotowania metodyki badań i ich zastosowania (tj. teoria aktora – sieci jak i globalizacja). Ten rozdział mógł stanowić część wcześniejszego z wykazaniem i powiązaniem z teoretycznymi aspektami, aby rozdział w części II.3 tj. Informacje dotyczące zbierania i analizy danych mogły stanowić oddzielną część pracy, która by pokazywała warsztat badaczki (wtedy wraz z zamieszczeniem odpowiednich narzędzi w aneksie do pracy). Do tego przeglądu teoretycznego nie mam zastrzeżeń, bardzo dobrze, że bezpośrednio do tzw. *moments of translation* odnoszono się potem w prezentacji wyników badań (na tym też osadzono kodowanie wywiadów), czyli podsumowanie wyników wg. Tabeli 4 (str. 79), czyli wprost odwołania do tej koncepcji (str. 127). Sama koncepcja trafnie dobrana do analiz. Ciekawy był przegląd polityk publicznych z wykorzystaniem teorii aktora-sieci zaprezentowany w Tabeli 5, jednak szkoda, że nie wiadomo jak bardzo on był systematyczny. Niektóre też sformułowania w tej części zbyt upraszczające (np. str. 82). Co do przeglądu istotniejsze byłoby pokazanie badań, gdzie bezpośrednio tematyka była powiązana z pracą doktorantki, jednak wyraźnie określana została metoda badań wykorzystywana w tym podejściu, a mianowicie często są to studia przypadków tj. *case study* (także zastosowane w recenzowanej pracy). Po części dot. *ANT in the city*, warto byłoby skomentować, że o ile nie ma prac powiązanych z tematyką starzenia z tą koncepcją, to doktorantka wpisuje się tutaj ze swoim oryginalnym wkładem. Podobnie oceniam pozytywnie przegląd (przypomnienie) kwestii globalizacji w rozdziale, jednak po części był on za bardzo hermetyczny. I schemat 10 (powiązanie teorii aktora-sieci z globalizacją) nie przekonuje, że wszystko zostało uwzględnione biorąc pod uwagę, że aktor 1 występuje dwa razy (tak jakby się „ruszał” w pewnej przestrzeni/czasie). Niestety też nie przekonuje mnie kwestia strzałek jako reprezentantów badań i wsparcia do rekonstrukcji tzw. skal. Wydaje mi się, że niepotrzebnie zostało to skomplikowane, ale też ciekawe będzie dowiedzieć się dlaczego taka decyzja została podjęta i jaka będzie obrona tego podejścia, że to jest właściwe.

W części rozdziału 3 (II.3) już bezpośrednio pojawia się prezentacja metodologii w zakresie zbierania danych i analizy. Właściwie uzasadniono metodę przypadków, wyjaśniono dlaczego Poznań został wybrany (szczerze, że jest to miasto, które doktorantka dobrze zna, jako badaczka, ale też warto poznać w jaki sposób kontrolowała pewien subiektywizm, który w tego typu badaniach/podejściach metodologicznych może się pojawić). Warto podkreślić rolę

obserwacji wykorzystaną w badaniach jak i wywiadów indywidualnych (o charakterze eksperckim, niewystandaryzowany), chociaż w mniej widoczny sposób pokazaną później w wynikach (lub w sposób „ukryty” zaprezentowaną). W tej części zabrakło pokazania „kuchni” organizacji i realizacji wywiadów (np. ramy rozmów, w tym scenariusz wywiadów mogły być w załączniku). Przykładowe pytania dały tylko skromną namiastkę jak to mogło wyglądać, ale też uzasadnienie wyboru mogło być bardziej precyzyjne. Jeszcze krótko o dodatkowych materiałach, których rola nie jest bez znaczenia. Pokazanie ich ma wymiar uwzględnienia kontekstu tworzenia jak i oceny pewnych idei aktywności w mieście. Tutaj tego co ważne, że zauważone, ale jeszcze w zbyt małym stopniu systematycznie przeanalizowane. Trzeba też wskazać, że charakter tych materiałów był różny (str. 104), warto było zrobić szerszy komentarz dot. treści jak i analizy w powiązaniu z tym co potem było konfrontowane przez wywiady (13) jak i obserwacje (7). Pokazanie tych aktorów i ich relacji (współrelacji jeśli były, a powinny być) w zakresie rekrutacji do badań i wyboru obserwacji na pewno by zyskało przez lepszą wizualizację i uzasadnienie w ramach koncepcji, a nie tylko np. doświadczenia w działaniach na rzecz miasta. Dobrze oceniam część sposobu analizy danych – bardzo dobre powiązanie właśnie z tą wspomnianą tabelą w zakresie teorii aktora-sieci i kodów wyszukiwanych z rozmów. Można było prześledzić sposób budowania i agregacji wyników przez kodowanie jak i zestawianie kodów. Na pewno pod względem warsztatowym doktorantka opanowała sposób analizy danych jakościowych co w tym miejscu pracy wykazała. Zabrakło mi przykładów narzędzi zastosowanych w pracy badawczej (np. w załącznikach, schemat do studium przypadku).

Rozdział 3

Trzeci rozdział jak i kolejny (czwarty) prezentuje wyniki badań. Oba są fascynujące, aby zobaczyć w jaki sposób w mieście się projektuje, realizuje i ocenia działania na rzecz aktywizacji społecznej osób starszych. Trochę dziwne są podtytuły podrozdziałów, jak np. (*Why do you care?* – tłumaczenie Autorki - Co cię to obchodzi? Czy *Entering the network* - Wejście do sieci). Pojawia się też tutaj koncepcja PRODUKTU (a właściwie utowarowienia), aby próbować wykazać, że tak jest traktowana aktywność społeczna osób starszych przez różne podmioty (w tym rynkowe działające w mieście). To z kolei w mniejszym stopniu znalazło powiązanie w teoriach, które by musiały wykraczać poza dyscyplinę, w której doktorantka głównie realizuje swoje cele naukowe. To akurat nie jest bardzo trafione, bo produkty odpowiadają na potrzeby i są zakupywane, podczas gdy większość działań w

mieście oferowanych osobom starszym też jest całkowicie za darmo. Ma to znaczenie w myśleniu o tym w jaki sposób dobra/usługi są oferowane bez ponoszenia dodatkowych kosztów przez grupę społeczną jaką są osoby starsze w mieście. Ten wątek dóbr finansowanych z środków publicznych (dobra publiczne) a dobra prywatne byłby ciekawszy niż ustawienie tego jako produkt/towar wytwarzany i nabywany po określonej cenie (stąd watki zainteresowań firm tą grupą społeczną jaką są starsi mieszkańcy miasta). Trzeba też pamiętać, że rynek dostawców jest ograniczony a nie jest on jeszcze atrakcyjny finansowo (brak/niewielkie zyski z działalności na rzecz seniorów mogą zniechęcać innych do zagospodarowania takiej niszy).

Badania zostały prowadzone w okresie od lutego do października 2019, czyli trzeba zaznaczyć w czasie, kiedy funkcjonowanie różnych aktorów, instytucji nie było zakłócone pandemią. Na pewno doktorantka ma obecnie przemyślenia jak pandemia COVID-19 od marca 2020 zmieniła/mogła zmienić to co było przedmiotem jej badań? Jaki ma to wpływ i czy teorie będące podstawą jej badań nadal mają zastosowanie?

W tym rozdziale kluczowy schemat 13 pokazuje ogrom materiału wykorzystanego w analizach. Część logiki decyzji o wyborze określonych osób, materiałów do badań mogła być we wcześniejszej części pracy, ale dobrze, że szczegółowo pokazano metodykę kodowania - Schemat 14. Pokazanie skrótów i ich wykorzystania w pracy warto było oddzielić od głównego tekstu (np. w Załączniku), a lista *cited documents* mogła być też zamieszczona w tabeli pokazującej metodologię analiz (str. 119).

Klarowny sposób prezentacji wyników został pokazany w Tabeli 12 (str. 127), tym samym łatwo przejść przez kolejne części rozdziału i rozumieć logikę analiz. Przykłady są dobrze dobrane, ale też gdy jest analiza np. zainteresowań (motywacji do udziału w aktywnościach społecznych) – np. sam udział w targach nie jest bezpośrednio aktywnością społeczną wg definicji spotykanej w literaturze (np. udział w zajęciach w sposób regularny, aktywizacja przez działania aktywne nie pasywne, np. prace społeczne, wolontariat¹). Tutaj jakby obowiązek organizacji i inicjowania działań aktywizacyjnych ma też swoje podłoże w dokumentach i sposobie myślenia z poziomu krajowego (tj. np. program ASOS), czy z poziomu europejskiego (EY2012). Istotnym wątkiem dla podkreślenia jest pokazanie, że

---

¹ Mam świadomość, że nie było to celem pracy, ale szkoda, że zabrakło takiego „ilościowego” pokazania aktywności społecznej osób 60+, 65+ w Poznaniu na przestrzeni lat, np. poprzez udział w różnych działaniach, organizacjach, aktywnościach kulturalnych. To by dało ważny kontekst dla interpretacji wyników z badań jakościowych.

osoby starsze mogą być aktywnymi uczestnikami i inicjatorami działań, czyli podejście partycypacyjne może być zauważone, choć nie tak jak by to mogło być jeszcze prowadzone. Na pewno wzmocnienie roli i głosu osób starszych miało swoje miejsce (czyli *empowering citizens*) co też było zauważone przed doktorantką.

Prezentacje wyników wg założonego schematu, w częściach III.1.2, III.1.3 oraz III.1.4 są opracowane z podsumowaniami i przykładami wypowiedzi ilustrującymi potwierdzenie zagadnień, które teoretycznie były punktem wyjścia. Tutaj trudno dyskutować z pokazaniem wyników w ten sposób, gdyż cytaty dobrze dobrano i odpowiednio prezentują podsumowania, jedynie forma nie została wyraźniej powiązana z kodami i teoriami ilustrując to bardziej atrakcyjnie. Trudno też podważać, że te uwarunkowania nie mają znaczenia, gdyż one są identyfikowane przez badaczy, ale w taki sposób jak to zrobiono na przykładzie polskiego miasta wnoszą pewną nową jakość myślenia w sposób bardziej usystematyzowany o procesach prowadzących do zwiększenia aktywności osób starszych w miastach (nie tylko w Polsce). Można było tutaj lepiej wykazać co w literaturze było wspomniane a co pokazane w pracy jako nowe, co było zaskoczeniem, czymś nietypowym np. jako specyfika lokalnego charakteru miasta Poznania, czy jest to polska specyfika? Na podkreślenie należy wskazać świadomość doktorantki, że aktywność osób starszych dotyczyła aktywnych seniorów a nie grupy osób wykluczonych/pominiętych (tzw. „więźniów trzeciego/czwartego piętra”). Zostało to wspomniane i mimo, że nie było to bezpośrednim celem pracy, to warto ten wątek w przyszłości (tj. wykluczenia z aktywności) rozwijać. O ile konkluzje zostały dobrze opisane, to mniej mnie przekonuje wizualizacja typów społecznych aktywności na schematach, a w efekcie nie było nigdzie w tym procesie oceny realizacji idei aktywności (czyli fazy monitoringu i ewaluacji implementowanych działań/rozwiązań).

Rozdział 4

Rozdział 4 jest relatywnie najkrótszy z porównaniem do innych, ale nie jest to wadą, gdyż bardzo syntetycznie pokazano najważniejsze wyniki z badań wpisujące się w działania aktywizujące osoby starsze (społecznie). Tutaj na pewno warto podkreślić ontologie (Tabela 15) prezentujące całościowo jakie idee miały wpływ na określone działania, z jakimi aktorami to się odbywało i jakie praktyki można wskazać wraz z istotną kwestią postrzegania osób starszych i znaczenia ich aktywności. Te wątki są inspirujące do dalszej eksploracji (np. *brand ambassador*). Po raz kolejny pojawia się tutaj rola wydarzeń w stylu targów dla

seniorów (*Viva Older Citizens' fairs*). Dodatkowo pogłębione wyjaśnienia dlaczego działania są konieczne tj. odpowiedź na kryzys związany ze starzeniem mógł też być takim impulsem dla idei włączenia osób starszych (demografia, ale i programy w postaci odpowiednich dokumentów). Dla analiz miało znaczenie miejsce/przestrzeń do wykorzystania w aktywizacji osób starszych w powiązaniu z polityką miasta. Na końcu części rozdziału pojawiła się prezentacja dot. skal wdrożenia aktywności społecznej osób starszych co wskazuje na rolę różnych zasobów: poziom indywidualny, publiczny, prywatny. Zidentyfikowane bariery jak np. brak przynależności do instytucji, miejsca realizacji działań nie są tylko unikalne dla Poznania. Kwestia przestrzeni – zdefiniowanej, określonej – jest ważna nie tylko w realizacji idei aktywizacji osób starszych, ale wszystkich mieszkańców miast. Z tym polskie miasta mają problemy (braki lokalowe – zarówno mieszkań jak i pomieszczeń na działalność społeczną itp.). Jeśli to jest problemem w Poznaniu, to warto zastanowić się czy i jak można to zmienić (te wątki pojawiają się w implikacjach z badań)?

Podsumowując, do atutów pracy można zaliczyć:

- podjęcie się przedstawienia wprowadzenia polityk wobec starości w polityce miejskiej na przykładzie miasta Poznania, w tym
  - przedstawienie wielości koncepcji teoretycznych, na których opierała się praca badawcza;
  - wybór teorii aktora-sieci jak i glokalizacji (szczególnie tutaj w zakresie starzenia pokazanie dowodów związanych z jej zastosowaniem dla Poznania)
  - ustalenie jak tworzy się idea aktywności społecznej osób starszych (jacy aktorzy i dlaczego) oraz w jaki sposób (jakie formy przybiera) i jak wpisuje się szerzej w politykę miejską dotyczącą starzenia się
- zastosowanie metody studium przypadku z rozbudowanymi jakościowymi badaniami, przeprowadzenie analiz z użyciem odpowiednich systemów kodowania powiązanych z teorią z zastosowaniem odpowiednich programów/procedur analiz;
- pokazanie wielowątkowych wyjaśnień w rozumieniu starzenia się przez lokalnych aktorów politycznych wraz z przykładami działań i rekomendacji (m.in. projektowość polityk publicznych, rola przestrzeni miasta, dwoistość działań w ramach miejskiej polityki dot. starzenia się, relacji współpracy (wkład dot. rozwinięcia podejścia Matlanda, 1995).

Nie mogę jednak pominąć, że czasem ta „aktywność społeczna” w pracy jest pokazywana przez pryzmat udziału w wydarzeniach, które trudno jednoznacznie sklasyfikować jako sprzyjające aktywności społecznej (np. targi mające rolę marketingową). To w jakimś sensie zaburza obraz postrzegania osób starszych w mieście (jako konsumentów/biorców), jeśli jest to tak mocno identyfikowane i podkreślane (przez rozmówców wywiadów).

Zabrakło mi dokładniejszego powiązania wywiadów i ich uzupełnienia obserwacjami oraz dodatkowymi materiałami (np. wybór określonych zdjęć). Głównie cytaty były przytoczone w części empirycznej pracy, a wydaje się, że te dodatkowe źródła (np. ilustracje) dały istotny kontekst dla interpretacji wyników. Szkoda, że nie udało się lepiej pokazać tego co jest zaznaczone w zakończeniu pracy (relacji między aktorami poprzez ich wspieranie, zobowiązania i przywiązanie, str. 216).

Na koniec nigdzie w pracy nie ma informacji na temat przekazania danych uzyskanych z badań do otwartych repozytoriów (uczelnianych, krajowych lub międzynarodowych). Jeśli nie było to możliwe to warto byłoby wskazać powody dlaczego to się nie udało, a może są plany, aby uczynić to w przyszłości (na zasadzie *open access*). Zamieszczanie danych jest obecnie coraz powszechniejszą praktyką i nawet wymaganą (w zależności od źródeł finansowania projektów/badań naukowych). Zabrakło mi też kontekstu uwzględnienia w jaki sposób etyczne aspekty realizacji badań, nie chodzi tylko o zgody respondentów - były potraktowane przez doktorantkę.

Podsumowując, chciałabym raz jeszcze zwrócić uwagę na kwestię edycji językowej pracy i sformułowania, które wśród ekspertów zajmujących się tematem starzenia są krytykowane, m.in. *the elderly*². Mała uwaga techniczna/edycyjna – warto – przy ewentualnych planach publikacyjnych – ustalić bardziej wystandardyzowany system formatowania rozdziałów i podrozdziałów (obecnie np. I. Conceptual framework, potem w ramach tego np. I. 1.1 i I. 1.1.2, ale też 2.1, podczas gdy już np. II. (to był kolejny rozdział nazwany Theoretical Framework).

---

² Przykładowo warto skorzystać z rekomendacji np. czasopisma *Gerontologist*, w instrukcjach dla Autorów wskazane jest jakich określeń lepiej nie używać i dlaczego, np. *terms such as “(the) aged,” “elder(s),” “(the) elderly,” and “seniors” should not be used because such denominations connote discriminatory and negative stereotypes* (see: https://academic.oup.com/gerontologist/pages/Instructions_To_Authors#INCLUSION).

Biorąc pod uwagę walory recenzowanej pracy, stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr HALINY NADOBNIK, napisana pod kierunkiem naukowym dr. hab. Macieja Ławrynowicza, prof. UEP odpowiada warunkom określonym w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.) w związku z powyższym popieram wniosek o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Yolante Perdek
-MBA

